

השלמה והכללית. בכל דבר יש מדרגות. השראת השכינה האמיתית היא בכלל הצבור. ומתוך זה נמשך ש"עשרה שמתפללין — שכינה עמהם, שנאמר: 'אלהים נצב בעדת אל'¹⁶ ו'¹⁷. "עשרה שיושבין ועוסקין בתורה — שכינה שרויה ביניהם"¹⁸. יש ענין מיוחד כשעומדים ביחד בצבור. "מנין אפילו חמשה, שנאמר: "ואגדתו על ארץ יסדה"¹⁹ ו'¹⁸. ואפילו שלושה, ואפילו שניים, ואפילו אחד"¹⁷ ו'¹⁸. השראת השכינה כוללת מדרגות רבות"¹⁹.

3. שכינה בישראל

מציאות ענין השראת השכינה בישראל שייכת לצבור. גם אצל גויים יש יחידים צדיקים²⁰ וחסידים²¹, ואפילו שייכות לרוח הקודש, כמו בא במדרש המפורסם²². אך כל זה אינו אלא קדושת הפרט. לעומת זאת, ענינו המיוחד הוא קדושת הכלל. ההופעה האלוהית בצבור, כדברי המהר"ל ב"נצח ישראל"²³. "ושכנתי בתוכם", בתוך כלל-ישראל — "חיי עולם נטע בתוכנו"²⁴. בתוך כלל-ישראל נטע רבונות-של-עולם חיים, תורה שהיא חיי עולם²⁵, לעומת תפילה שהיא חיי שעה²⁶. יש עובדה מיוחדת של ירידת התורה אלינו. "יורד ד' על הר סיני"²⁷. נס ופלא. "שבשפלנו זכר לנו"²⁸. התגלות השכינה היא התגלות הקדוש-ברוך-הוא: קודש-א-ברוך-הוא ושכינתיה²⁹. קידוש השם למטה על-ידי ישראל.

כיון שאין כל ישראל ביחד תוסי' שם ד"ה ימים. ועל דברי התוס': "דאטלטול ודאי לא מבדכין" העיר רבינו: "הטלטול של חבטת הושענא. ואינו עיקר מצותה אלא נטילתה כמו של לולב". ועל דברי התוס': "דאי לא מבדכין מאי הפסקה שייך בה" העיר רבינו: "וכן בירושלמי ריש פירקין ז' אינו מפסיק אם היה צריך לברך על קריאת שמע שקורא בתוך קריאתו בתורה, אבל אי לא מברך לא שייך בה הפסקה מצד עצמה". 16. תהילים פב א. 17. ברכות ו א. ובמכילתא (מסכת דבחדש פ' יא) כתוב: "... מכאן אמרו כל עשרה בני אדם שנכנסין לבית הכנסת שכינה עמהם... ומנין אפילו שלשה שדינין...", והעיר רבינו: "סתם עשרה לביהכ"נ, סתם שלשה לדין". 18. אבות ג ו. 19. עמוס ט ו. 19א. עיין אור החיים, בראשית מו ד. 20. "צדיקי אומות העולם" תנא דבי אליהו זוטא כ. תוספתא סנהדרין יג א. ילקוט שמעוני ישעיה רמז תכט. 21. "חסידים אומות העולם" רמב"ם, הלכות תשובה ג ה. "אין עם בכל עמי התבל, שיקרת הטוב של האורה היותר עליונה תהיה גנוזה במהותה של שורש נשמחו, כ"א ישראל. ישנם חסידים וחכמים, יחידים, אבל אין בארץ גוי צדיק, כ"א ישראל..." אגרות הראיה א, עמ' קעח. 22. "מעיד אני עלי שמים וארץ בין ישראל בין נכרי... הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו" תנא דבי אליהו ט. ועיין עקבי הצאן עמ' קכב. 23. פרק יא. 24. ברכות התורה. 25. "חיי עולם נטע בתוכנו — הוא תושבע"פ" טור או"ח סי' קלט. שו"ע שם שם סעי' י. 26. שבת י א. ועיין מהרש"א שם. ועיין עולת ראיה א, עניני תפלה עמ' כ. עין איה ג, שבת, א ו, עמ' 3. 27. שמות יט כ. 28. תהילים קלו כג. 29. "זיווגא שלים דכנסת ישראל בקודש-א-ברוך-הוא היינו השתוות הרצון שמתגלה באומה בכללה, ביסוד נשמתה, עם התגלות הנטיה האלהית ביסוד ההויה בכללה" אורות, אורות ישראל, א ט, עמ' קמא.

4. נצח ישראל

יציאת מצרים היא היסוד והיא מעשה שיש לו ערך לכל הדורות, אבל המעשה היה במשך זמן מסויים והסתיים. מעמד הר סיני ומתן תורה אף הם מעשה שהיה באותו יום ובאותה שעה ושהסתיים. אבל "ושכנתי בתוכם" אינו איזה אקט היסטורי, אלא נצח ישראל³⁰ שנמשך מאז ועד הנה, עכשיו ולכל הדורות. התורה השמימית יורדת אלינו, ובזה יש השראת השכינה בתוכנו. יש לנו ערך אלוהי היסטורי לאומי לכל הדורות. מאז יש מציאות של שייכות שכינת ד' בעולם.

ה"אור החיים" אומר שהשכינה היא כלל-ישראל³¹, ור' צדוק אומר ש"בתוכם" — מוכנו הוא בתוך לבבות כל אחד מבני ישראל³². והכל ענין אחד: השכינה השורה בנשמת כלל-ישראל — מתפרטת לפרטים. מכל-מקום, מאז ועד הנה השכינה תמיד שורה וקיימת בישראל. יש גם שכינתא בגלותא³², אבל, כמובן, התגלות השכינה בכל תוקפה ושלמותה היא כשעם ישראל נמצא בכל בריאותו, במקדש ומלכות, נבואה וסנהדרין³³. וכל העובדה הזאת מתחילה בפרשת "תרומה": "ושכנתי בתוכם", ובספר מלכים בתפילת שלמה על בנין בית-המקדש יש לזה המשך: "ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל"³⁴. המציאות הנשמטית החיונית הזאת חיה וקיימת לעולם לכל הדורות.

5. בית קדוש

השכינה היא מציאות אבסטרקטית ואבסולוטית, היא נשמת האומה, ויחד עם זה מתקשרת עם מצוה מעשית: "ועשו לי מקדש"¹. "ושכנתי בתוכם" מתקיים ומתגבש למעשה בממשיות המוחשית של בית. רש"י מסביר: "ועשו לי מקדש — בית קדוש"³⁵. כל הענין הגדול הזה חייב להיות נאחו באופן ממשי בנדבכים, באבנים ובטיט.

6. שלוש מצוות בכניסה לארץ

מתוך כל תרי"ג מצוות, "שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה"³⁶. קודם-כל: הקמת מלכות ישראל, הסדר השלם של האומה. ואחר-כך מחייבת עמלק שמשלימה את ענין המלכות. ולבסוף — בנין בית-המקדש³⁷. לאחר המצב הנורמלי השלם של

30. שמואל א טו כט. 31. "השכינה שהיא כללות ישראל" אור החיים, דברים כב יג, ד"ה ואומר.

32. מגילה כט א. זוהר א וירא קכ ב. 33. עיין שיחת רבינו שופטים סדרה א וב. 34. מלכים

א ו יג. 35. שמות כה ח. 36. סנהדרין כ ב. רמב"ם, הלכות מלכים א א. 37. "מינוי מלך

קודם למלחמת עמלק... והכרחת זרע עמלק קודמת לבנין הבית" רמב"ם שם.

בנין האומה במלכות, בחיוב ובשלילה, מגיעים לבית-המקדש ולהשראת השכינה בתוכם, בתוך העם הזה היושב בארץ הזאת.

7. בית מחובר לקרקע

בית אינו מרחף ומשוטט באויר אלא חייב להיות מחובר לקרקע. בית הוא מעשה אדם, אבל הקרקע אינה מעשה אדם אלא בריאה אלוהית. במצוה הצבורית של בנין הבית יש פגישה בין עשיה אנושית לבין קרקע אלוהית. ארץ היא דבר אלוהי. "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, והארץ היתה תהו ובהו"³⁸. לכן "השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם"³⁹. נתן, "כי לי כל הארץ"⁴⁰. רבנו-של-עולם הוא בעל-הבית על הארץ, ולא אנחנו. הארץ שייכת לד' בכללותה ובפרטיות. "יצב גבלת עמים למספר בני ישראל"⁴¹, "חלק ד' עמו"⁴². וכשם שיש חלק ד' בעמים, כך יש חלק ד' בארץ, אשר לו סגולה וקדושה נצחית. ישראל הם לב האומות⁴³, והמקדש הוא לב העולם⁴⁴. יש חילוקים דקים בין מדרגת הקדושה היום, בזמן הזה, ובין מדרגתה כשבית-המקדש עמד בכל תפארתו. יש על זה בירור ארוך ומיוחד ב"משפט כהן"⁴⁵. מכל-מקום קדושת הקרקע הזאת היא מוחלטת ונצחית כדברי הרמב"ם⁴⁶, שקבע ש"שכינה לא בטלה". לאדם יש מצות עשה לבנות בית, ויש לו בחידה חפשית לגבי עשייתו. אולם, הבית מקושר עם קרקע של רבנו-של-עולם, והקרקע הזאת בקדושתה עומדת אף-על-פי שהיא שוממה. "והשמותי את מקדשיכם"⁴⁷, "קדושתן אף כשהן שוממין"⁴⁸. קדושת הקרקע היא אבסולוטית בעצם יסוד ההויה האלוהית של מציאותה, וכשמקיימים את המצוה של בנין בית עליה, אז יש מקדש.

אם-כן, יש כאן שותפות והתחברות של מעשה אדם עם קרקע אלוהית⁴⁹. "וכן תעשו"⁵⁰. ועל-ידי-כך מעבירים וממשיכים קדושה אל הבית שהוא מעשה אדם. "והייתם קדשים כי קדוש אני"⁵¹. קדושה חלה על מעשינו אנו, מתוך שהם

38. בראשית א א-ב. 39. תהילים קטו טז. 40. שמות יט ה. 41. דברים לב ח. 42. שם ט. 43. כוזרי ב לו, מד. זוהר ג פנחס רכא ב. "בתיקוני זהר תי' כד: ישראל מוחא ביניינו, וע' זהר ואתחנן רסה: ולבא ומוחא אתקשר דא בדא, וע"ש וסט: ומשפטים קח: הערת רבינו. ועיין שמונה קבצים, קובץ ז, סע' קסט, כרך ג, עמ' ריז"ח. 44. עיין יומא נד ב. רבינו, לנתיבות ישראל א, עמ' כב. 45. ט"ו צו. 46. "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבוא... לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה. והרי הוא אומר 'ההשימותי את מקדשיכם', ואמר חכמים — אע"פ ששוממין בקדושתן הן עומדים" הלכות בית הבחירה ו טז. ועיין רבינו, צמח צבי א, עמ' קסו. 47. ויקרא כו לא. 48. מגילה כח א. 49. "אחרי שכבר חלה הקדושה ע"י צירוף הבנין אל המקום — אין הבנין עצמו גרשא את הקדושה, עד שנאמר שהקדושה מחבטלת בביטול הבנין" משפט כהן עמ' קפה. 50. שמות כה ט. 51. ויקרא יא מד.

שייכים ומכוונים אל הקרקע של רכונו-של-עולם. גם בדברי קודש של אבא ז"ל ב"משפט כהן", יש ביורוי הלכות על קדושת בית-המקדש, שהיא הצטרפות של שני מרכיבים, שני גורמים⁵².

8. משכן ומקדש

השראת השכינה בתוכנו, מאז ולכל הדורות, מקושרת עם העובדה של אחיזה בבית: מעשה ידי אדם בקרקע אלוהית. וזה מתגלה בהדרגה (בכל יש הדרגות, גם בשמות ובתארים האלוהיים). בהתחלה יש משכן. בגמרא עירובין נאמר: "אשכחן מקדש דאיקרי משכן ומשכן דאיקרי מקדש"⁵³.

המקדש נקרא משכן, דכתיב: "ונתתי משכני בתוכם"⁵⁴. אבל יש מקום לדקדק ולהעמיק. יש מצות עשה לכל הדורות לבנות בית-מקדש, כפי שנמצא ברמב"ם⁵⁵ ובספר החינוך⁵⁶. בפרשת תרומה אנו נפגשים עם המלה מקדש; ואחר-כך עם המלה בית-מקדש, בית-ראשון, בית-שני, בית-שלישי שהוא מקדש קבוע. התכלית, המטרה, מחוץ החפץ הוא: "כי יביאך ד' אלהיך אל הארץ"⁵⁷. המשכן הוא הכנה לבית-המקדש⁵⁸. "ועשו לי מקדש" הוא מצוה לכל הדורות. ומתי היא מתקיימת? במצב של שלמות העם. ב"הניח לכם מכל איביכם"⁵⁹, במצב של בריאות ושל חירות ב"מקום אשר יבחר"⁶⁰, במקום הקבוע ולא בגלות, חס ושלום. אבל יש מקום לארעיות בתור הכנה לקביעות. כך המלכות הארעית היא הכנה למלכות הקבועה⁶¹, והן אינן נפרדות. משכן נקרא מקדש. מקדש הוא השם העיקרי, בית קדושה, דבר מיוחד לקדושה. "המבדיל בין קודש לחול": לעומת זאת השורש של המלה "משכן" אינו קדושה אלא מענין שכן. השורש שלו (=ש.כ.ן) אינו אלוהי באופן ספציפי, אלא יש לו גם מובנים אחרים. אבל לשורש של המלה "מקדש" (=ק.ד.ש) אין אפשרות אחרת של שימוש.

52. עיין משפט כהן עמ' קפה. 53. עירובין ב א. 54. ויקרא כו יא. עירובין שם. ועל המשך דברי הפסוק "ולא חגעל נפשי אתכם" העיר רבינו: "קביעות השכינה עושה היא את השלילה הגמורה של הגעילה". בתורת כהנים שם כתוב: "ונתתי משכני בתוכם" — זה בית המקדש. ולא חגעל נפשי אתכם' — משאני גואל אתכם שוב איני מואס בכם", והעיר רבינו: "כדהרמב"ם בהבהב"ת (=בהלכות בית הבחירה) שהשכינה אינה בטלה לעולם ומתוך כך גם לעומתכם מושללת היא הגעילה והמאיסה". 55. הלכות בית הבחירה א א. ספר המצות ריש שורש יב. מצות עשה כ. 56. מצוה צה. 57. דברים ו י. ז א. יא כט. 58. "... משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה" רמב"ם שם. 59. דברים יב י. סנהדרין כ ב. 60. דברים שם יא. 61. עיין שיחות רבינו מקץ, ויגש, ויחי.

9. אוהל מועד

יש עוד שם שלישי: אוהל מועד⁶¹. בעצם, המשכן היה אוהל מועד. המלה אוהל מורה על ארעיות. מתוך הארעיות מגיעים לקביעות, ל"ביתיות" שלנו. והמובן של מועד הוא התועדות. "ונועדתי לך שם"⁶², מקום פגישה עם משה רבינו. "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו"⁶³. משה רבינו אינו מופיע בתור אדם פרטי אלא כ"שקול כנגד כל ישראל"⁶⁴. "וידבר ד' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל"⁶⁵, "צו את בני ישראל"⁶⁶. זאת תחילת קביעות הקדושה מבחינה גיאוגרפית, קדושת מקום המקדש.

יש צד נוסף במושג מועד: זמן. למועד יש מובן הן לגבי זמן והן לגבי מקום. יש פילוסופים שמגדירים את מציאות החיים של האדם במקום ובזמן. "ישראל מקדשים את הזמנים"⁶⁷. "מועדי"⁶⁷ ד' אשר תקראו אתם מקראי קדש"⁶⁸. זה שייך לאותו ענין של "ושכנתי בתוכם": השראת השכינה בתחתונים, בבית-דין של מטה שמקדשים את החודש. "אשר תקראו אתם" — אתם. "אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו מוטעין"⁶⁹. בני-אדם מסדרים מועדים ו"אלה הם מועדי"⁶⁸: באוהל מועד מתגלה הפלא הזה של התועדות הזאת, ההתיחדות הזאת, ההידבקות הזאת, במציאות הזמן ובמציאות המקום. וממנו יש המשך לכל הדורות.

61. "אוהל משכן. ב' שמות מיוחסים לבנין המבדיל בין גרי השטח המוקף לדרים תוצה לו. והנה יש בו ב' פעולות. הנשארים בפנים מתאחדים יותר זה עם זה על ידי היותם בבנין אחד המיוחד, והנשארים בחוץ [ש]נפרדו ביותר ממה שהיו במרחק כזה בשטח בלתי מוקף. מצד ענין ההפרדה מזולתו יקרא אהל, ומצד (ה)התחברות מי שנותרו בתוכו יקרא משכן" מרן הראי"ה קוק זצ"ל, מכת"ק. 62. שמות כה כב. 63. במדבר ז פט. 64. מכילתא מסכת דשירה פ' א. שם דוישמע יתרו פ' א. זוהר ג כי תצא רפב ב. תיקוני זוהר תיקון יט. ועיין שיחת רבינו סדרה ב דברים סע' 5. 65. שמות יד א"ב. כה א"ב. 66. ויקרא כד ב. במדבר ה ב. כה ב. לד ב. לה ב. 67. ברכות מט א. ועיין רבינו, עולת ראיה ב, עמ' תלא. אור לנתיבותי, פרק לד, עמ' עה. שם, "שלמות סדר הזמנים", עמ' רמט. שיחת רבינו סדרה א בא סע' 10. ויקהל סע' 7. סדרה ב בראשית סע' 1. בא סע' 17-19. 67. "קדושתם של המועדים היא הקדושה העליונה המתאימה עם המציאות הזמנית, היורדת בעולם ההויה, לא כמו קדושת שבת הנמשכת מיום שכולו שבת, העולה על מדת העולמים, המוגבלת בסדרי זמנים..." עולת ראיה א, עמ' קסג. "... מועדו, אותו הפרק של הזמן, שהובן מראש בכדי שכחו של אור הקודש יגלה בעולם" שם שם, עמ' לט"ז. "... והמועד, הנועד להופיע בו רשם מיוחד, של אור קדושה מיוחדת, מוכרח הוא שימלא הפקידו, כי דוקא בנקודה זו הוא מוכשר לעשות את מפעל קדשו ולא בנקודה אחרת" שם שם, עמ' קכט. 68. ויקרא כג ב. "כל ענין קידוש זמנים שלכם נמשך מכח יסוד קדושת השבת ואל"ה (=ואלה הם) מועדי" הערת רבינו. 69. ראש השנה כה א.

10. קרקע בנין וכלים

יש מדרגות בקדושת המקדש. קודם-כל הקרקע האלוהית שניתנה לנו במתנה. "והארץ נתן לבני אדם"³⁹. ואנחנו נמצאים על הקרקע ומסדרים עליה דברים. אחר-כך יש מציאות של בנין מעשה אדם. בכמה הלכות אנו נפגשים במושג: מחובר לקרקע. "כל המתובר לקרקע — הרי הוא כקרקע"⁷⁰. המקדש הוא מציאות אנושית של הבנין שהוא מעשה אדם, המתחבר, מתדבק ומצטרף אל הענין האלוהי של הקרקע. ולמטה מזה יש כלים, שאינם מחוברים לקרקע. זאת ההבחנה בין קרקע למיטלטלין.

במציאות של קודש נפגשים בקרקע בנין וכלים. קדושת המקדש כוללת כל הקדושות האלה: הקדושה היסודית השורשית של הקרקע; יצירת האדם המתחברת, נטפלת ומצטרפת אליה על-ידי בנין של מקדש וכלי הקודש.

11. כלים — התפרטות

בפרשת "תרומה" נפגשנו עם הכלל — הבנין שמחובר לקרקע, ומתוך-כך בפרשתנו, בפרטים — הכלים. בספר ויקרא מתברר מה נעשה בבנין הזה, מה הענין המעשי הנעשה בו. יש עבודה, יש עובדים, ולעובדים האלה שייכים כלים — כדברי קודשו של הרמב"ם. השראת השכינה המיוחדת של הרמב"ם מתגלה בסגנונות וניסוחים נפלאים. קודם-כל יש "הלכות בית הבחירה", שהן היסוד, ואחר כך "הלכות כלי המקדש והעובדים בו". זה הענין של פרשת "תצוה": המשך והשלמה של הפלא הזה של "ושכנתי בתוכם", המופיע בפרשת "תרומה", והחזור בסוף פרשתנו: "ושכנתי בתוך בני ישראל... לשכני בתוכם"⁷¹.

12. הרב הרצוג זצ"ל

זכרתי בכיטוי של הרב הרצוג זצ"ל. מאימתי חלה קדושה על כלי המקדש? "כל הכלים שעשה משה — משיחתן מקדשתן"⁷². אמנם הרבה פעמים כלים ראשונים אלו נפגמים או נשברים, ויש לעשות כלים חדשים כדוגמתם, ואז לא משיחה מקדשתן אלא "עבודתן מחנכתן"⁷³.

והנה, כשהרב הרצוג זצ"ל, נתמנה רב ראשי לישראל, הוא נשא דרשה רבנית בחורבת רבי יהודה החסיד, בעיר העתיקה. הוא אמר בחרדת קודש: אני עומד

70. שבת פא א. 71. שמות כט מה-מו. 72. שבועות טו א. "כל כלי המקדש שעשה משה במדבר — לא נתקדשו אלא במשיחתן בשמן המשחה" רמב"ם, הלכות כלי המקדש א יב. 73. "מכאן ואילך עבודתן מחנכתן" שבועות שם. "ודבר זה אינו נוהג לדורות, אלא הכלים כולן כיון שנשתמשו בהן במקדש — במלאכתן נתקדשו" רמב"ם שם.

תצוה

במקום של מרן הרב קוק זצ"ל וממלא מקומו. מרן הרב קוק זצ"ל היה הגרעין היסודי של הרבנות הראשית, הראשונות היסודיות שלה, והוא היה בבחינת כלי-שרת שעשה משה רבינו שמיחתן ב"שמן משחת קדש"⁷⁴ מקדשתן. הוא היה אדם מיוחד וקדוש משוח במשחת קודש, אבל עכשיו מוכרחים להמשיך את עבודת הרבנות הראשית בישראל; לכן אחרי פרק זמן זה יש מצב של "עבודתן מקדשתן". מאישיות זו הקדושה במשחת קודש, נמשכת מדרגה שהעבודה עצמה היא המקדשת⁷⁵.